

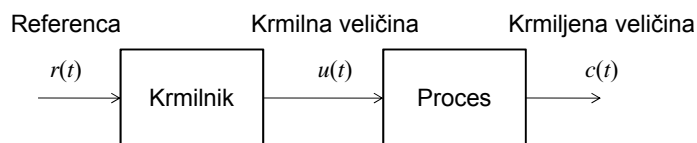

5. Regulacijski sistemi

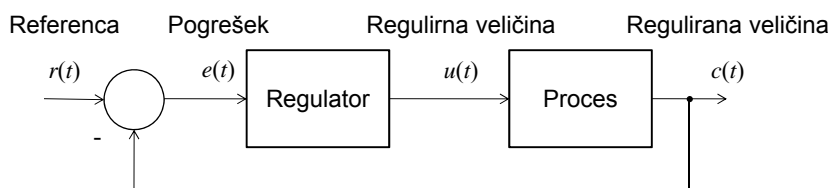
- Sledilno in regulacijsko delovanje
- Blokovni diagram zaprtozančnega sistema in pripadajoče prenosne funkcije
- Učinki povratne zanke
- Proporcionalni regulator
- Proporcionalno-integrirni regulator
- Nastavljanje regulatorjev
- Računalniška izvedba regulatorjev

Odprto- in zaprto-zančno vodenje

- Odprtozančno vodenje

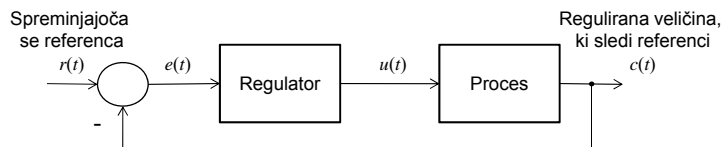
- Zaprtozančno vodenje

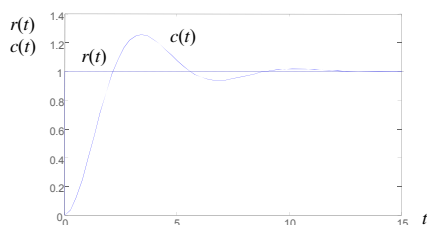
5.1 Sledilno in regulacijsko delovanje

- Sledilno delovanje

- želimo, da regulirana veličina sledi referenčni veličini

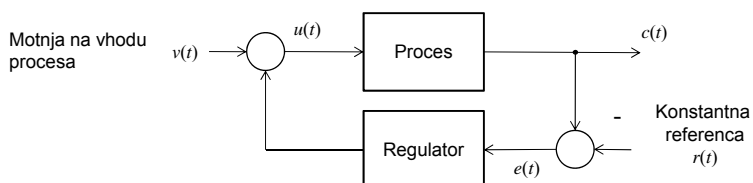
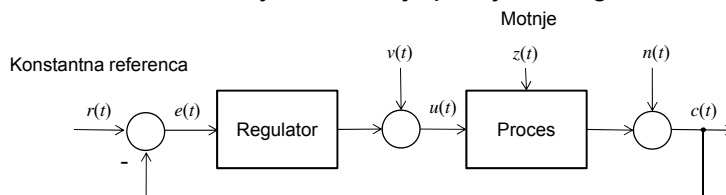
- značilen potek

Sledilno in regulacijsko delovanje /2

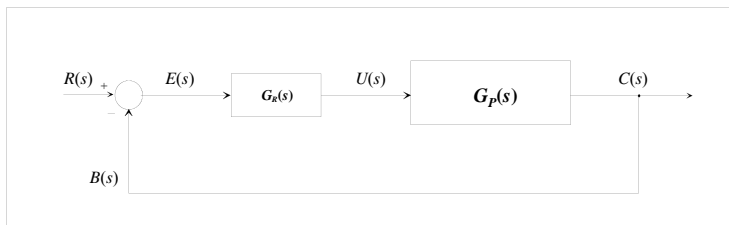
- Regulacijsko delovanje

- želimo, da motnje čim manj vplivajo na regulirano veličino

5.2 Blokovni diagram regulacijskega sistema

- Enotina povratna zanka

- Prenosna funkcija direktne veje:

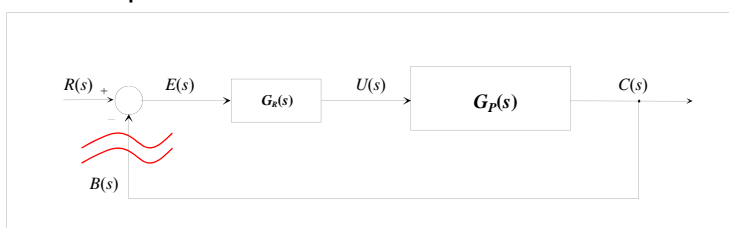
$$G(s) = \frac{C(s)}{E(s)} = G_R(s) \cdot G_P(s)$$

- Prenosna funkcija povratne zanke:

$$H(s) = \frac{B(s)}{C(s)} = 1$$

Blokovni diagram regulacijskega sistema

- Enotina povratna zanka

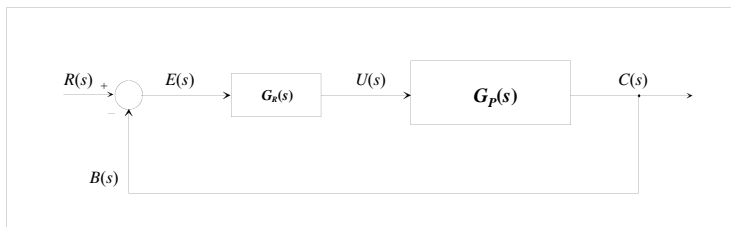

- Odprtozančna prenosna funkcija:

$$G_{od}(s) = \frac{B(s)}{E(s)} = G_R(s) G_P(s) = G(s)$$

Blokovni diagram regulacijskega sistema

- Enotina povratna zanka

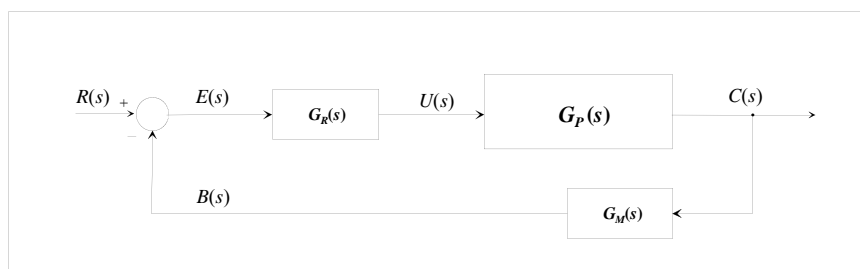

- Zaprtozančna prenosna funkcija:

$$\begin{aligned} G_{zz}(s) &= \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s) G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s)} = \\ &= \frac{G(s)}{1 + G(s)} \end{aligned}$$

Blokovni diagram regulacijskega sistema

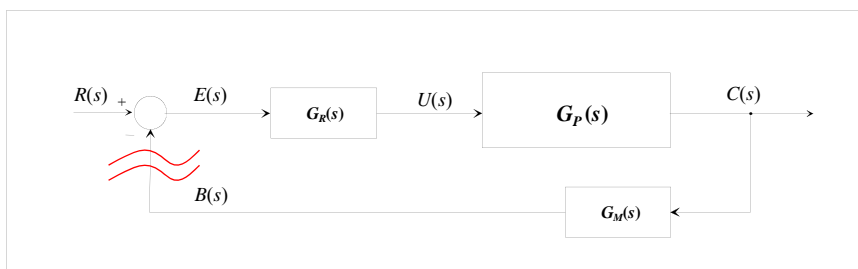
- Povratna zanka s prenosno funkcijo različno od 1

- Prenosna funkcija direktne veje:
 $G(s) = C(s)/E(s) = G_R(s)G_P(s)$
- Prenosna funkcija povratne zanke:
 $H(s) = B(s)/C(s) = G_M(s)$

Blokovni diagram regulacijskega sistema

- Povratna zanka s prenosno funkcijo različno od 1

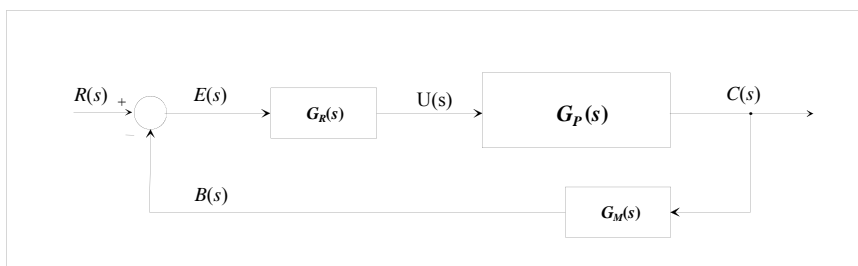

- Odprtozančna prenosna funkcija:

$$G_{od}(s) = \frac{B(s)}{E(s)} = G_R(s) G_P(s) G_M(s) = G(s) H(s)$$

Blokovni diagram regulacijskega sistema

- Povratna zanka s prenosno funkcijo različno od 1

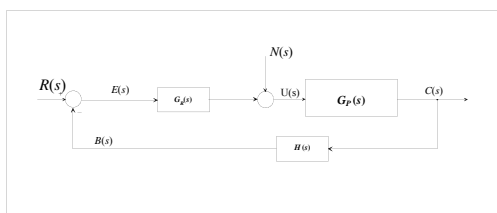

- Zaprtozančna prenosna funkcija:

$$\begin{aligned} G_{zz}(s) &= \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s) G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) G_M(s)} = \\ &= \frac{G(s)}{1 + G(s) H(s)} \end{aligned}$$

Vpliv povratne zanke pri sledilnem in regulacijskem delovanju

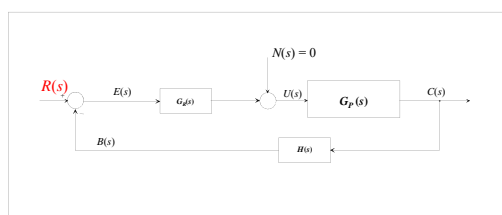
- Obravnavamo sistem

- na $C(s)$ delujeta tako referenca $R(s)$ kot motnja $N(s)$
- ker velja princip superpozicije, lahko referenco in motnjo obravnavamo ločeno, njun vpliv na $C(s)$ pa seštejemo:

$$C(s) = C_R(s) + C_N(s)$$

Sledilno delovanje:
cilj delovanja je čim boljše **SLEDENJE**
referenčnemu signalu

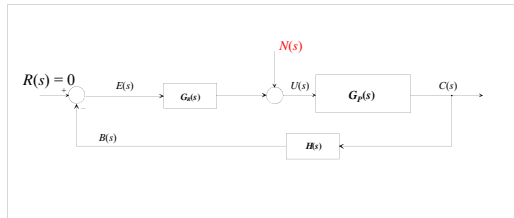

$$G_{zzl}(s) = \frac{C_R(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s) G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) H(s)} = \frac{G(s)}{1 + G(s) H(s)}$$

$$C_R(s) = \frac{G_R(s) G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) H(s)} R(s)$$

Cilj načrtovanja:
 $G_{zzl}(s) = 1$

Regulacijsko delovanje: cilj delovanja je čim učinkovitejše ZMANJŠEVANJE MOTILNIH VPLIVOV

$$G_{zz2}(s) = \frac{C_N(s)}{N(s)} = \frac{G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) H(s)} = \frac{G_P(s)}{1 + G(s) H(s)}$$

$$C_N(s) = \frac{G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) H(s)} N(s)$$

Cilj načrtovanja:
 $G_{zz2}(s) = 0$

Vpliv povratne zanke pri sledilnem in regulacijskem delovanju

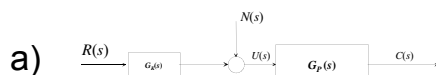
- Odziv $C(s)$ je sestavljen iz obeh prispevkov

$$C(s) = C_R(s) + C_N(s) = \frac{G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s) H(s)} [G_R(s) R(s) + N(s)]$$

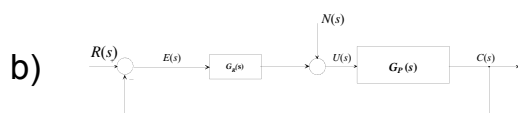
- Če je $|G_R(s)G_P(s)H(s)| \gg 1$, potem velja:
  - če tudi $|G_R(s)H(s)| \gg 1$, postane abs. vrednost $G_{zz2}(s)$ približno nič
    - povratna zanka duši učinek motnje
  - abs. vrednost $G_{zz1}(s)$ je približno $|1 / H(s)|$
    - zaprtozančna prenosna funkcija ni odvisna od $G_R(s)$ in $G_P(s)$
    - če je $H(s) = 1$ (enotina povratna zanka) dobimo sledenje referenci

5.3 Učinki povratne zanke

- Primerjamo odprtozančno in zaprtozančno vodenje (enotina povratna zanka)

$$C(s) = G_P(s) [G_K(s) R(s) + N(s)]$$

$$C(s) = \frac{G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s)} [G_R(s) R(s) + N(s)]$$

1. učinek povratne zanke

- Odprtozančno
  - spremembe v $G_K(s)$ ali $G_P(s)$ neposredno vplivajo na $C(s)$
- Zaprtozančno
  - spremembe v $G_R(s)$ ali $G_P(s)$ so deljene s faktorjem $1 + G_R(s)G_P(s)$
  - če je $|G_R(s)G_P(s)| \gg 1$, potem je vpliv teh sprememb na $C(s)$ zanemarljivo majhen

Povratna zanka zmanjša občutljivost na spremembe parametrov sistema

2. učinek povratne zanke

- Odprtozančno
  - motnja vpliva na $C(s)$ preko produkta $G_p(s) N(s)$
- Zaprtozančno
  - vpliv motnje na $C(s)$ je v primerjavi z odprtozančnim vodenjem zmanjšan za faktor $1 + G_R(s)G_P(s)$

Povratna zanka praviloma zmanjša občutljivost na motnje

3. učinek povratne zanke

- Odprtozančno
  - odziv $C(s)$ na $R(s)$ vsebuje dinamiko sistema $G_p(s)$
  - odziv krmiljenega sistema ne more biti hitrejši od odziva sistema brez krmiljenja
- Zaprtozančno
  - odziv $C(s)$ na $R(s)$ določa prenosna funkcija, v kateri je funkcija $G_p(s)$ deljena s faktorjem $1 + G_R(s)G_P(s)$
  - dinamika zaprtozančnega sistema je lahko drugačna od dinamike sistema brez vodenja
  - odziv zaprtozančnega sistema je lahko hitrejši

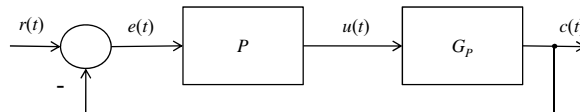
Povratna zanka spremeni dinamično obnašanje sistema

4. učinek povratne zanke

- Odprtozančno
  - odziv $C(s)$ na $R(s)$ vsebuje dinamiko sistema $G_p(s)$
  - če je sistem nestabilen, ga s krmiljenjem ne moremo stabilizirati
- Zaprtozančno
  - odziv $C(s)$ na $R(s)$ določa prenosna funkcija, v kateri je funkcija $G_p(s)$ deljena s faktorjem $1 + G_R(s)G_p(s)$
  - če ležijo ničle izraza $1 + G_R(s)G_p(s)$ v levi strani kompleksne ravnine, je zaprtozančni sistem stabilen

Povratna zanka lahko stabilizira sistem

5.4 Proporcionalni regulator

- tudi P-regulator
- regulirna veličina je proporcionalna pogreški oz. razliki med želeno in regulirano veličino

$$G_R(s) = P(s) = K_P$$

Primer zaprtozančne prenosne funkcije sistema s P-regulatorjem

- Proces 1. reda $G_P(s) = \frac{K}{Ts + 1}$

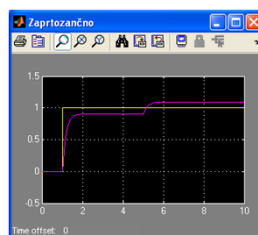
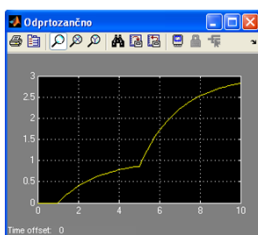
$$G_{zz}(s) = \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s) G_P(s)}{1 + G_R(s) G_P(s)} =$$

$$= \frac{K_p \frac{K}{Ts+1}}{1 + K_p \frac{K}{Ts+1}} = \frac{\frac{K_p K}{1 + K_p K}}{\frac{T}{1 + K_p K} s + 1}$$

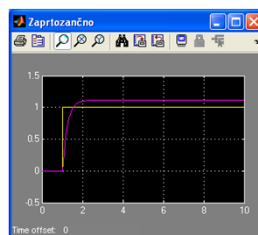
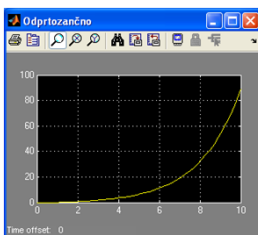
- zaprtozančni sistem je še vedno proces 1. reda, ki pa ima drugačno ojačenje in drugačno časovno konstanto
- ojačenje je različno od 1 – pogrešek v ustaljenem stanju

Primeri učinkov povratne zanke (P-regulator in proces 1. reda)

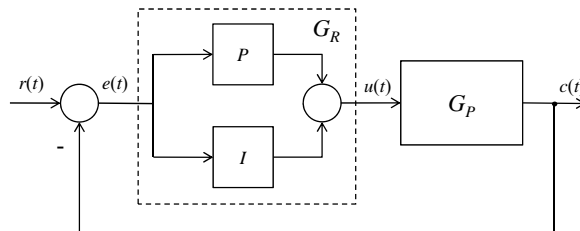
- sledenje referenci in vpliv motnje

- nestabilen proces

5.5 Proporcionalno-integrirni regulator

- tudi PI-regulator
- regulirna veličina je proporcionalna pogreški in integralu pogreška

$$G_R(s) = P(s) + I(s) = K_p + \frac{K_p}{T_i s} = K_p \left(1 + \frac{1}{T_i s} \right)$$

Primer zaprtozančne prenosne funkcije sistema s PI-regulatorjem

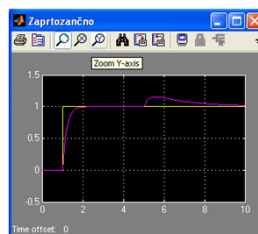
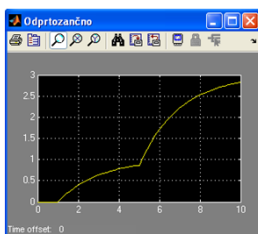
- Proces 1. reda $G_p(s) = \frac{K}{T s + 1}$

$$\begin{aligned} G_{zz}(s) &= \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s) G_p(s)}{1 + G_R(s) G_p(s)} = \frac{K_p \left(1 + \frac{1}{T_i s} \right) \frac{K}{T s + 1}}{1 + K_p \left(1 + \frac{1}{T_i s} \right) \frac{K}{T s + 1}} = \\ &= \frac{\frac{K_p K}{T_i T} (T_i s + 1)}{s^2 + \frac{1 + K_p K}{T} s + \frac{K_p K}{T_i T}} \end{aligned}$$

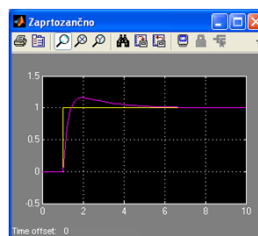
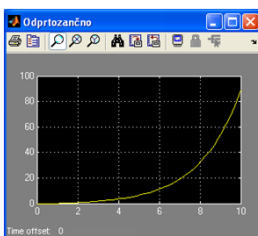
- zaprtozančni sistem je sistem 2. reda
- od parametrov K_p in T_i je odvisno, ali bo sistem podkritično ali nadkritično dušen – ali bo prehodni pojav nihajoč ali ne
- ojačenje zaprtozančnega sistema je 1 – ni pogreška v ustaljenem stanju

Primeri učinkov povratne zanke (PI-regulator in proces 1. reda)

- sledenje referenci in vpliv motnje

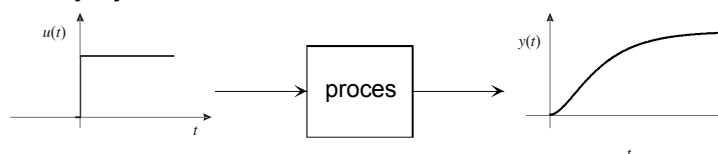

- nestabilen proces

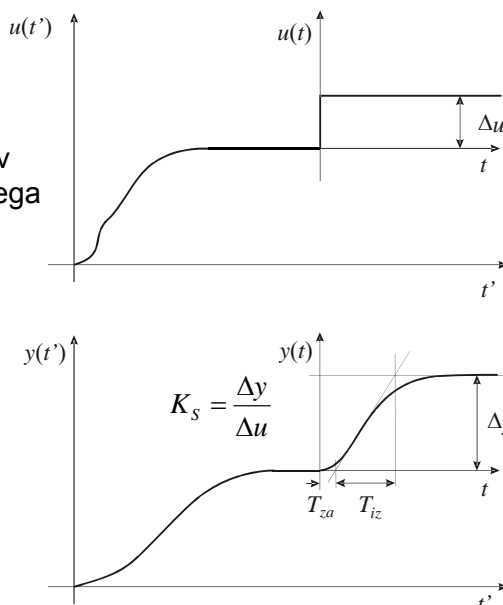
5.6 Nastavljanje regulatorjev

- Nastavitev regulatorja
  - vpliva na dinamične lastnosti in s tem na kvaliteto regulacijskega sistema
  - je odvisna od dinamičnih lastnosti procesa oz. odprtozračnega sistema
- Dinamične lastnosti procesa lahko ocenimo z eksperimentom
  - npr. z merjenjem odprtozračnega odziva na stopničasto vzbujanje

Merjenje odziva na stopnico

- Postopek:
  - proces pripeljemo v okolico obratovalnega stanja
  - ko se razmere ustalijo, naredimo stopničasto spremembo vhodnega signala
  - izmerimo prehodni pojav in iz njega odčitamo značilne parametre

Nastavitvena pravila za PI-regulator - proces 1. reda

- Zaprtozančno prenosno funkcijo zapišemo nekoliko drugače

$$G_{zz}(s) = \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G_R(s)G_P(s)}{1 + G_R(s)G_P(s)} = \frac{K_P \left(1 + \frac{1}{T_I s}\right) \frac{K}{T_I s + 1}}{1 + \left(1 + \frac{1}{T_I s}\right) \frac{K}{T_I s + 1}} = \frac{\frac{K_P K (T_I s + 1)}{T_I s (T_I s + 1)}}{1 + \frac{K_P K (T_I s + 1)}{T_I s (T_I s + 1)}}$$

- zaprtozančna prenosna funkcija se poenostavi, če nastavimo $T_I = T$

$$G_{zz}(s) = \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{\frac{K_P K}{T_I s}}{1 + \frac{K_P K}{T_I s}} = \frac{K_P K}{T_I s + K_P K} = \frac{1}{\frac{T_I}{K_P K} s + 1}$$

Nastavitvena pravila za P- in PI-regulator ter proces 1. reda

- Z izbiro K_P vplivamo na dinamiko regulacijskega sistema (podobno velja tudi za P-regulator)

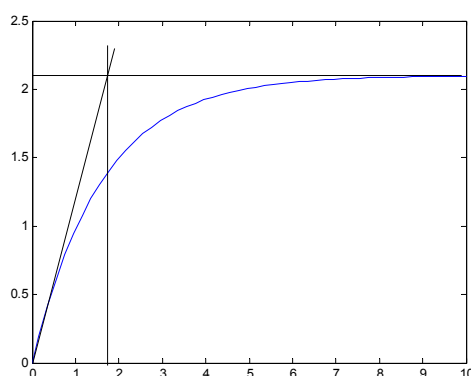
- Nastavitvena pravila:

regulator	K_P	T_I
P	$\frac{T_s - T_{zel}}{K_s T_{zel}}$ ali $\frac{K_{zel}}{K_s(1 - K_{zel})}$	/
PI	$\frac{T_s}{T_{zel} K_s}$	T_s

- K_s in T_s sta ocenjena parametra procesa: $K_s \approx K$, $T_s = T_{iz} \approx T$, $T_{za} = 0$
- K_{zel} je želeno ojačenje zaprtozančnega sistema
- T_{zel} je zelena časovna konstanta zaprtozančnega sistema

Primer nastavitve regulatorja za proces 1. reda

- Odziv
  - vhod je enotina stopnica ($\Delta u = 1$)

- Ocenjena parametra
 $K_s = 2.1$, $T_s = 1.7$

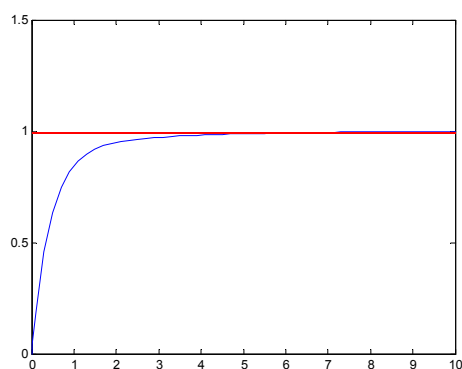
Primer nastavitve regulatorja za proces 1. reda

- Parametra regulatorja

- izberemo $T_{zel} = 0.5$: $K_P = \frac{T_s}{T_{zel} K_s} = \frac{1.7}{0.5 \cdot 2.1} \approx 1.62$, $T_I = 2.1$

- Zaprtizančni odziv

- referenca ima obliko enotine stopnice

Nastavitvena pravila za P- in PI-regulator ter proces višjega reda

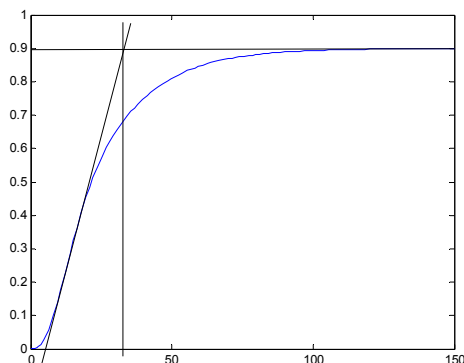
- Iz odziva na stopnico ocenimo tudi čas zakasnitve
- Nastavitev je odvisna od zahtev pri regulaciji

regulator		aperiodični odziv z najkrajšim T_{um}		najkrajši T_{um} z 20% prenihajem	
		motnja	referenca	motnja	referenca
P	K_P	$\frac{0.3 T_{iz}}{K_s T_{za}}$	$\frac{0.3 T_{iz}}{K_s T_{za}}$	$\frac{0.7 T_{iz}}{K_s T_{za}}$	$\frac{0.7 T_{iz}}{K_s T_{za}}$
	T_I	$4 T_{za}$	$1.2 T_{iz}$	$2.3 T_{za}$	T_{iz}

Primer nastavitve regulatorja za proces višjega reda

- Odziv
  - vhod je enotina stopnica ($\Delta u = 1$)

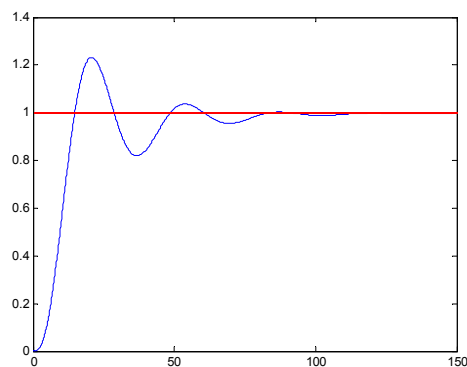
- Ocenjeni parametri
 $K_s = 0.9, T_{za} = 6, T_{iz} = 30$

Primer nastavitve regulatorja za proces višjega reda

- Parametra regulatorja
  - izberemo pravilo za 20% prenihaj

$$K_P = \frac{0.6T_{iz}}{K_s T_{za}} = \frac{0.6 \cdot 30}{0.9 \cdot 6} \approx 3.33, \quad T_I = 30$$

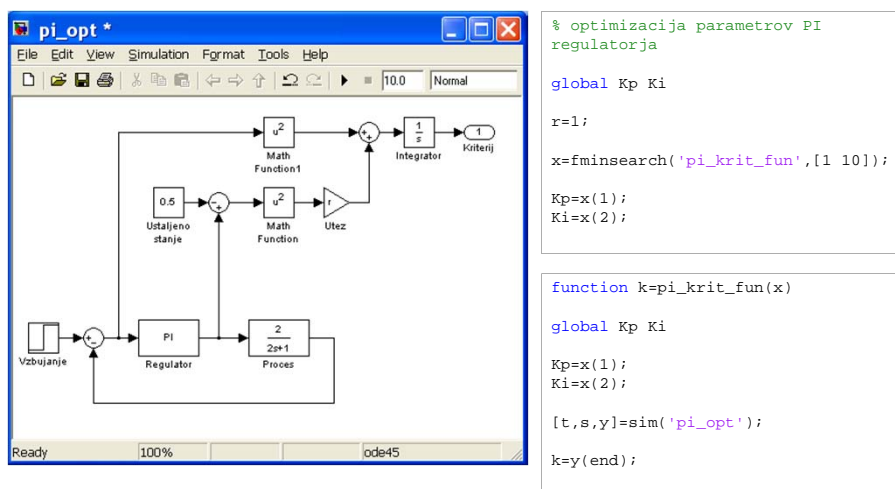
- Zaprtzančni odziv
  - referenca ima obliko enotine stopnice

Optimizacija parametrov regulatorja z računalnikom

- Če poznamo matematični model procesa, lahko regulator nastavimo s pomočjo preizkušanja na simuliranem procesu
- Postopek lahko avtomatiziramo
  - nastavimo začetne vrednosti parametrov regulatorja
  - izvede se simulacijski eksperiment
  - izračunani poteki signalov v regulacijskem sistemu se ovrednotijo po predpisanem kriteriju
  - optimizacijski algoritem spremeni nastavitve regulatorja glede na izračunano vrednost kriterija
  - postopek simulacije, ovrednotenja in nastavljanja se ponavlja, konča se ob izpolnitvi določenih pogojev

Primer optimizacije parametrov regulatorja z računalnikom

5.7 Računalniška izvedba regulatorjev

- Razvoj industrijskih regulatorjev
  - v preteklosti: mehanski, pnevmatski, hidravlični regulatorji
  - električni signali nadomeščajo pnevmatske
  - analogni elektronski regulatorji
    - regulacijski algoritem realiziran z elektronskim vezjem
  - mikroprocesorski regulatorji
- Značilnosti mikroprocesorskih regulatorjev
  - regulacijski algoritem izvaja program
  - program omogoča številne dodatne funkcije
  - možnost komuniciranja z drugimi napravami in možnost vključevanja v komunikacijska omrežja

Primeri

Eurotherm

Siemens

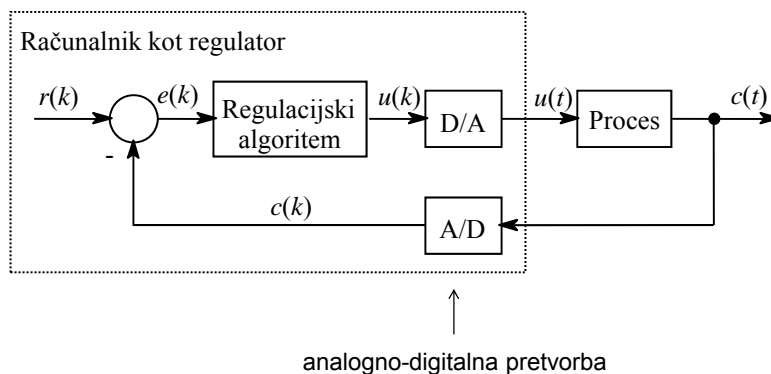
Foxboro

Honeywell

Računalniška izvedba PI-algoritma

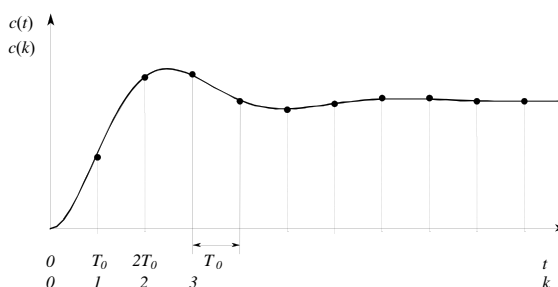

Zvezni in vzorčeni signali

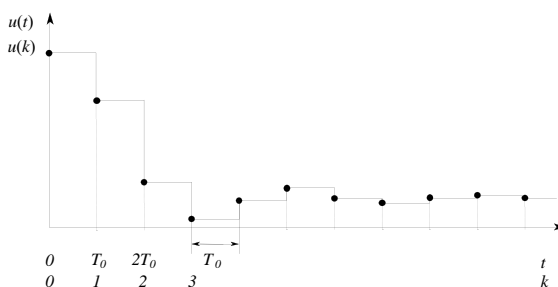
Vzorčenje:

$$c(k) = c(t) \Big|_{t=kT_0}$$

T_0 imenujemo čas vzorčenja

Rekonstrukcija:
- zadrževalnik 0. reda (Zero order hold ZOH)

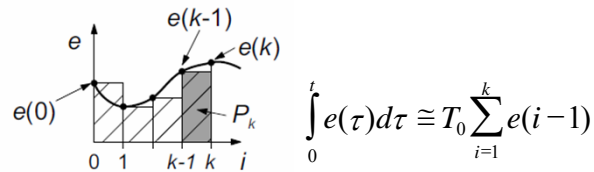
Diskretni PI-algorem

Zvezni PI

$$G_R(s) = \frac{U(s)}{E(s)} = K_P \left(1 + \frac{1}{T_I s} \right); \quad u(t) = K_P \left[e(t) + \frac{1}{T_I} \int_0^t e(\tau) d\tau \right]$$

Diskretizacija:

integral -> vsota

Diskretni PI

$$u(k) = K_P \left[e(k) + \frac{T_0}{T_I} \sum_{i=1}^k e(i-1) \right]$$

Rekurzivna oblika

$$u(k) = K_P \left[e(k) + \frac{T_0}{T_I} \sum_{i=1}^k e(i-1) \right] = K_P e(k) + \frac{K_P T_0}{T_I} \sum_{i=1}^k e(i-1) = P_k + I_k$$

$$I_k = \frac{K_P T_0}{T_I} \sum_{i=1}^k e(i-1)$$

$$I_{k-1} = \frac{K_P T_0}{T_I} \sum_{i=1}^{k-1} e(i-1)$$

Po odštevanju:

$$I_k - I_{k-1} = \frac{K_P T_0}{T_I} e(k-1) \Rightarrow I_k = I_{k-1} + \frac{K_P T_0}{T_I} e(k-1)$$

integral pogreška računamo rekurzivno

Izvedba diskretnega PI-algoritma

- Algoritem se izvaja v zanki, katere izvajanje je usklajeno s taktom vzorčenja T_0
- Osnovni koraki:
  1. vzorčenje izhoda procesa (A/D), primerjava z želeno vrednostjo in izračun pogoška,
  2. izračun regulirnega signala,
  3. prenos regulirnega signala na izhod regulatorja (D/A),
  4. čakanje na nov trenutek vzorčenja in zatem vrnitev na 1. korak;

```
.  
. .  
pk := Kp*e;  
ik := ik1 + Kp*T0/Ti*e1;  
u := ik + pk;  
ik1 := ik;  
e1 := e;  
. .  
.
```